

**Приловський
Володимир Володимирович**
доцент кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Проголошена Конституцією України рівність громадян перед законом (стаття 24) незалежно від їх раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [1] зобов'язує Українську державу гарантувати забезпечення цієї рівності.

Тому на сучасному етапі розвитку країни одним із пріоритетних напрямків діяльності правоохоронних органів є боротьба з правопорушеннями корупційної направленості.

Поняття «корупція» походить від латинського слова «corruption», що означає псування, розбещування, підкуп [2, с. 421]

Великий тлумачний словник сучасної української мови надає коротке визначення корупції: це використання посадовою особою свого службового становища з метою особистого збагачення // підкупність, продажність урядовців і громадських діячів. [3, с. 578]

В Законі України «Про запобігання корупції» надається більш розгорнуте визначення: «корупція – використання особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, уповноваженій на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей». [4]

Як вбачається, поняття корупції зводиться до зловживання осіб, наділених владними повноваженнями, задля отримання неправомірної вигоди.

Аналіз матеріалів практики та засобів масової інформації свідчить про актуалізацію проблеми корупції, яка вразила практично всі гілки влади, організаційно-управлінські та господарсько-розпорядчі структури суспільства. Однак дійового механізму протидії корупції та боротьби з нею в країні так і не створено, хоча небезпека корупції є наявною, а її подальший розвиток до-

сягає небувалих раніше масштабів.

Майже у всіх країнах виникають труднощі у боротьбі з корупцією, що може відбуватися, по-перше, через відсутність бажання або недостатність докладених зусиль з розробки стратегії боротьби з корупцією, а по-друге, відповідного внутрішнього забезпечення – недосконалість матеріальної бази (чи елементарна недостатність коштів) і відсутність практичних знань.

Корупція не є проблемою виключно країн, що розвиваються або країн перехідного періоду. У цих країнах найбільш яскраво бачаться прояви корупції. Той факт, що в більшості випадків корупції в країнах, що розвиваються, беруть участь розвинені індустріальні країни, стало досить звичайною справою.

Корупція виникає, перш за все, там, де чиновники мають широкі повноваження при слабкому контролі і підзвітності. Посадові особи можуть бути схильні до спокуси використовувати своє службове становище для отримання хабара, а зі свого боку, приватні особи можуть бути схильні оплачувати їх послуги. Таким чином, необхідною умовою виникнення корупції є влада, зосереджена в руках посадових осіб.

В деякій мірі, корупція виростає з адміністративного середовища в нижчих або верхніх ланках ієрархії. Як правило, побори найбільш поширені серед чиновників середнього і нижчого рівня в таких сферах, як збір податків, охорони правопорядку, видача дозволу і т.ін. В умовах процвітання корупції посадові особи можуть створювати додаткові бюрократичні перепони і зволікання для отримання більшої винагороди. Це дозволяє пояснити, чому корупція найбільш поширена в країнах з високим рівнем спотворення політики, вимірюваного такими змінними як різниця офіційного курсу обміну валюти і курсу чорного ринку (чим вище індекс спотворень, тим вище ступінь корупції). Будь-яка політика, яка веде до створення штучної невідповідності між попитом і пропозицією, створює привабливі можливості для особистого збагачення.

Імовірність затримання на місці злочину і покарання (наприклад, як людини, що пропонує хабар, так і чиновника, який отримує хабар) також впливає на рівень корупції. З простого економічного аналізу випливає, що люди завжди зважують очікувані вигоди і можливі витрати, в даному випадку, ймовірність бути викритим і покараним. Корупція стає проблемою в країнах, де держава не вживає рішучих заходів щодо стримування корупції. В даний час більшість корупційних злочинів залишаються латентними, що пояснюється зростанням «професіоналізму» злочинців, недосконалістю законодавства, терпимістю населення, тісними «діловими» контактами осіб, які володіють великими грошовими сумами, здобутими злочинним шляхом, і державних службовців, що займають керівні пости з владними повноваженнями, що призводить до виникнення безлічі корумпованих структур. Корумповані особи при цьому володіють не тільки організаторськими здібностями і професійними знаннями, але, найчастіше, і кримінальним досвідом, самі проявляють ініціативу, виконуючи ті чи інші дії (бездіяльність) в інтересах корумпованої їх злочинної організації.

Такі злочини носять організований характер, що виключає в більшості випадків відкриті конфлікти між їх учасниками. Це у свою чергу сприяє приховуванню їх злочинної діяльності. Ці злочини важко виявити у зв'язку з тим, що, як правило, до кримінальної відповідальності притягуються як корумповані особи, так і ті, хто бере останніх на утримання і ставить у залежність. Всі перераховані фактори вкрай ускладнюють виявлення, розкриття та розслідування діяльності, пов'язаної з корупцією.

Незважаючи на застосування правопорушниками різних способів вчинення, приховування слідів правопорушення, завжди можливо виявити сліди скоєних ними протиправних дій (бездіяльності).

Типовими слідами при цьому є:

- матеріально фіксовані сліди: гроші; цінні предмети, управлінські Бухгалтерські та реєстраційні документи, особові рахунки вкладника, протоколи засідань, квитанції, товарні ярлики, фотографії, а також сліди, що утворилися в результаті контактної взаємодії з предметом хабара, сліди хімічного та біологічного походження;

- ідеальні сліди злочину – відомості, отримані від співпрацівників по службі посадової особи та інших учасників корупційних дій, членів їх сімей, випадкових свідків.

У процесі розслідування прояві корупції встановлюються наступні обставини:

- чи мав місце факт отримання незаконної винагороди, підкупу посадової особи;

- що стало предметом корупційних дій, підкупу, який грошовий еквівалент наданої послуги або переданих цінностей, речей;

- відомості про учасників корупційного прояву, чи є корупціонер посадовою особою, яке коло його службових повноважень, який характер взаємовідносин між учасниками злочину;

- відомості про інших корумпованих осіб, а також про тих, хто здійснював підкуп;

- наявність або відсутність факту вимагання;

- мета, мотив хабара, підкупу;

- обставини злочину: час, місце, спосіб передачі хабара;

- джерела коштів для хабара, підкупу;

- характер службової дії, виконаної корумпованою особою;

- наявність у діях учасників злочинної діяльності ознак складу інших злочинів;

- причини та умови, що сприяли вчиненню злочину.

Суб'єктами корупційних дій, як елемента криміналістичної характеристики є:

- корумпована особа (хабароотримувач), найчастіше особи, які займають відповідальне службове становище з відповідними владними повноваженнями;

– хабародавець, різні особи, що володіють засобами для підкупу посадових осіб і використовують їх в цих цілях;

– посередники, тобто особи, які сприяють злочинній змові, безпосередньо передають предмет корупційних дій (хабара) і здійснюють (не здійснюють) на користь хабародавця законні або незаконні дії і послуги.

Успішному розслідуванню справ даної категорії перешкоджає специфічна протидія з боку зацікавлених осіб. Така специфічність викликана причетністю корупціонерів як до державних органів, так і в деяких випадках, до організованої злочинності. Для виявлення і розслідування даної категорії правопорушень і викриття винних традиційно криміналістичні методи і прийоми зазвичай не дають бажаних результатів. Велика частина виявлених корумпованих посадових осіб уникають кримінальної відповідальності.

Однією з найважливіших умов результативності боротьби з корупцією є належний оперативний супровід процесу розслідування справ даної категорії, своєчасний збір та реалізація достатньо повної інформації про корумповану діяльність посадових осіб

Багато правопорушень, пов'язаних з корупцією посадових осіб, тривають немалий час, своєчасно не виявляються і залишаються безкарними. Це буває обумовлено неповнотою виявлення всіх епізодів злочинної діяльності, неузгодженістю правоохоронних підрозділів, несвоечасністю проведення слідчих дій. В результаті розслідування набуває затяжного характеру.

Необхідний більш високий рівень організації використання оперативно-розшукових даних на всіх етапах розслідування.

Недолік оперативної інформації в потрібному обсязі на момент порушення кримінальної справи про злочини, пов'язані з корупцією, зволікання з відкриттям кримінального провадження і проведенням невідкладних слідчих дій може призвести до витоку інформації та інших несприятливих наслідків.

Для успішної взаємодії слідчих та оперативно-розшукових підрозділів, на наш погляд, необхідно передбачити такі заходи як:

- ознайомлення слідчого з результатами оперативно-розшукової діяльності;
- обговорення первинних матеріалів при вирішенні питання про їх достатність для відкриття кримінального провадження;
- узгоджене планування слідчих та оперативно-розшукових заходів;
- створення спеціалізованих і постійно діючих слідчо-оперативних груп за участю співробітників інших правоохоронних органів.

Умови використання оперативно-розшукових даних в розслідуванні корупційних злочинів, можливо, визначити як засновані на положеннях кримінального процесу, криміналістики і науки управління основні вимоги, які визначають найбільш ефективну спрямованість діяльності при отриманні оперативно-розшукової інформації та її реалізації в процесі розслідування для досягнення оптимальних результатів.

Таким чином, до розслідування даної категорії злочинів в тій чи іншій мірі причетні різні підрозділи органів внутрішніх справ та інших правоохорон-

них органів, що настійно вимагає подальшої розробки приватної методики розслідування корупційних правопорушень, вимагає вивчення питань пов'язаних з отриманням початкової та першочергової інформації, способу вчинення та приховання слідів злочину, вивчення особистості злочинців, а також питань взаємодії служб і підрозділів ОВС між собою та іншими правоохоронними органами.

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. //Відомості Верховної Ради України. – 1996.-№30. – ст.141.

2. Великий енциклопедичний словник / За ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. – 2-ге вмід., переробл. і доповн. – К.: Вид-во «Юридична думка», 2012. – 1020 с.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / Уклад. і голов. Ред.. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009 – 1736 с.

4. Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року №1700-VII. [Електронний ресурс]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

Сивоґривова Тетяна Леонідівна
викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ ОСОБИ, ЩО ПОВІДОМИЛА ПРО МОЖЛИВІ ФАКТИ КОРУПЦІЙНОГО АБО ПОВ'ЯЗАНОГО З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Створення та популяризація інституту викривачів у національному законодавстві обумовлене загальними діями Держави у протидії та боротьбі із корупцією, стратегічними та тактичними діями та заходами, спрямованими на подолання та викоренення такого явища як корупція.

На виконання основних завдань Держави щодо протидії корупції питання комплексного підходу дуже важливе і дієве. Так, 5 листопада 2020 року Верховна Рада України ухвалила за основу законопроект 4135 «Про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки» (Антикорупційна стратегія) [1], розроблений Національним агентством з питань запобігання корупції (НАЗК), та законопроект 3450 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо упорядкування окремих питань захисту викривачів» [2].

Інститут викривачів в національному законодавстві вперше був використаний у Законі України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 (далі - Закон № 1700-VII) [3].

Статтею 1 Закону № 1700-VII, зі змінами та доповненнями визначено термін «Викривач» – «фізична особа, яка за наявності переконання, що інфо-